

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin Türkçe 'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Yakup İme   Seval Erden Çınar Muhammet Şerif Keskinöglü Hasan Kütük

Atıf: İme, Y., Erden-Çınar, S., Keskinöglü, M. Ş. ve Kütük, H. (2020). Çok boyutlu zorbalık mağduriyeti ölçeği'nin Türkçe 'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7, 137-152. doi:10.30900/kafkasegt.732493

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi:05.05.2020

Kabul Tarihi: 14.07.2020

Öz

Çocuk ve ergenler arasında zorbalığın yaygınlığı giderek artmaktadır. Ortaya çıkan bu durum giderek toplumsal bir sorun haline gelmektedir. Bu çalışmanın amacı, Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyet Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlayıp geçerlik ve güvenirlik çalışmasını gerçekleştirmektir. Ölçek 11 ile 18 yaş aralığındaki öğrencilerin zorbalık karşısında mağduriyetlerinin belirlenmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, araştırmaya 347 kız ve 376 erkek olmak üzere toplam 723 ortaokul ve lise öğrencisi katılmıştır. Geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları için dil geçerliliği, doğrulayıcı faktör analizi, iç tutarlık ve ölçüt bağlantı geçerlilik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi bulgularına göre ölçeğin özgün yapısındaki üç alt ölçekten oluşan yapısı doğrulanmıştır. Ayrıca, Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti ölçeği ile California Mağduriyet Ölçeği ve Siber Mağduriyet Ölçeği puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Güvenirlik için elde edilen bulgulara göre Cronbach alfa katsayısı ölçeğin geneli için .84, alt boyutlar için ise “Doğrudan Mağduriyet” için .92, “Dolaylı Mağduriyet” için .88 ve “Değerlendirilen Mağduriyet” için .88 olarak saptanmıştır. Test-tekrar test korelasyon katsayısı ölçeğin bütünü için .88, “Doğrudan Mağduriyet” için, .87, “Dolaylı Mağduriyet” için .85 ve “Değerlendirilen Mağduriyet” için ise .82 olarak bulunmuştur. Araştırma sonuçları Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyet Ölçeği'nin Türkiye'de ergenlerin zorbalık mağduriyeti ile ilgili deneyimlerini belirlemede güvenilir ve geçerli bir değerlendirme sağlayacağını göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Zorbalık, zorbalık mağduriyeti, ergenler, ölçek uyarlama

Abstract

The prevalence of bullying among children and adolescents is gradually increasing. This situation becomes a social problem. The aim of the study was to adapt the Multidimensional Bullying Victimization Scale developed by Harbin, Kelley, Piscitello, and Walker (2018) into Turkish and to examine its reliability and validity. The scale was designed to determine bullying victimizations of 11 to 18-year-old students. For this purpose, a total of 723 secondary school and high school students, 347 girls and 376 boys participated in the study. Language validity, confirmatory factor analysis, internal consistency, and criterion validity analysis methods were used for validity and reliability studies. According to confirmatory factor analysis findings, the structure of the scale consisting of three subscales in its original structure was confirmed. In addition, positive correlations were found between the Multidimensional Bullying Victimization Scale, California Victimization Scale, and Cyber Victimization Scale. According to the findings obtained for reliability, Cronbach's alpha coefficient was found as .84 for overall scale, .92 for direct victimization, .88 for indirect victimization, and .88 for evaluative victimization. The test-retest correlation coefficient was .88 for the overall scale, .87 for direct victimization, .85 for indirect victimization, and .82 for evaluative victimization. According to results, the Multidimensional Victimization Scale provides a reliable and valid assessment of the experience with bullying victimization of adolescents in Turkey.

Keywords: Bullying, bullying victimization, adolescents, scale adaptation

Giriş

Zorbalık çocuk ve ergenlerin grup veya teke tek etkileşimlerinde maruz kaldıkları yıpratıcı, zorlayıcı ve sarsıcı olgulardan biri olarak düşünülmektedir. İnsanların birbirleri ile iletişim süreçlerinde zaman zaman sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Ancak zorbalık basit bir iletişim sorunu olarak düşünülmemelidir. Baskın olan bireyin zorbaca davranışları ile çevresinde mağdurlar oluşturması yönüyle düşünsel, davranışsal ve duygusal etkileri olan bir durum olarak ele alınmalıdır. Zorbalığın çocuk ve ergenler arasından yaygın olduğu, yapılan araştırmalarda ergenlerin yaklaşık % 60-70'inin günlük yaşamda zorbalığa maruz kaldıkları (Bradshaw, Sawyer, ve O'Brennan, 2007; Rivers, Poteat, Noet ve Ashurst, 2009), aşırı kilolu ve engelli çocukların daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları (Espelage, 2014), aile çatışmasına maruz kalma ile zorbalık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu (Espelage, Low ve De La Rue, 2012), yaşam olaylarındaki bazı problemlerin ve parçalanmış aile yapılarının akran zorbalığının artmasına neden olduğu (Breivik ve Olweus, 2006) ifade edilmektedir.

Zorbalık Kavramı

Okullarda önemli sorun alanlarından biri olan zorbalık konusu 1970'lerin ortalarında Olweus'un (1978) çalışmalarıyla başlamıştır. Olweus (2001) zorbalığı, zarar vermek amacıyla tekrar tekrar ortaya çıkan ve güç dengesizliğini içeren belirli bir tür saldırgan, kişilerarası davranış olarak tanımlamıştır. Diğer bir tanıma göre ise güçlü olan kişi ile zayıf olan kişi arasında meydana gelen, güçlünün zayıfa bilinçli şekilde sosyal veya fiziksel zarar vermek amacıyla sürdürdüğü davranışlar bütünü olarak ele alınmaktadır (Smokowski ve Evans, 2019). Akran zorbalığı da bu tanımlara benzer şekilde benzer yaş grubundaki kişi veya kişilerin arkadaşlarından bir veya birkaçına sistematik olarak olumsuz sayılan fiillerde bulunması veya psikolojik probleme yol açacak, art niyetle gerçekleştirilen, olumsuz ve yineleyici fiziksel ve sözel eylemlerini belirtir (Bridge, 2003). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere zorbalığın bir güç dengesizliği olduğu, zarar verme amacını taşıdığı, tekrarlandığı, psikolojik ve fiziksel yıpratıcı özelliği olduğu vurgulanmaktadır.

Zorbalığın başlangıçta yalnızca vurmak, tekmelemek gibi fiziksel veya sözlü saldırı, yayılma söylentileri, sosyal ret, dışlama gibi ilişkisel eylemleri (Underwood, 2003) kapsadığı düşünülürken gelişen teknolojiye bağlı olarak yeni bir zorbalık türü olan "siber akran zorbalığı" kavramı gelişmiştir. Siber zorbalık, kendilerini savunamayan bir kurbanla defalarca veya aralıklı olarak temas kuran bir grup veya birey tarafından gerçekleştirilen kasıtlı saldırganlık eylemleri olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemler cep telefonu, e-posta ve internet sitesi gibi elektronik haberleşme vasıtaları ile yapılmaktadır. Sanal ve elektronik iletişim ergen için sosyal yaşamın önemli bir bileşeni zaman geçirdiği bir alan haline geldiğinden (Thomas, Connor ve Scott, 2015) ergenlerin sanal ortamda da zorbalığa maruz kaldıkları belirtilmektedir (Baker ve Kavşut, 2007; Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010).

Kuramsal Açıklamalar Bağlamında Zorbalık

Kuramsal bağlamda zorbalık olgusu farklı bakış açılarıyla incelenmiştir. Ekolojik Sistemler Kuramı bağlamında yapılan araştırmalar, akran zorbalığını açıklarken aile, öğretmenler, okul ve kültür gibi faktörlerin etkisinden söz etmektedir. Kurama göre çocuk ve ergenin gelişimini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen beş farklı sistem (mikrosistem, mesosistem, ekosistem, makrosistem ve kronosistem) mevcuttur (Bronfenbrenner, 1994). Sosyal Bilgi İşleme Kuramı ise Sosyal Bilişsel Kuramın temel kavramları olan biliş ve sosyal becerilerdeki bireysel farklılıklara odaklanmaktadır. Bu kurama göre saldırgan çocukların sosyal bilgiyi işlemede yetersizlikleri veya çarpıtmaları bulunmaktadır (Crick, Nicki, Dodge ve Kenneth 1994). Bu kurama göre temellendirilmiş çalışmalar saldırganlık ve zorbalık eğilimi gösteren bireylerin zayıf sosyal problem çözme becerilerine sahip olduğunu belirtmektedir (Monks, Smith, Naylor ve Barter, 2009). Bir diğer yaklaşıma göre zorbalığa sebep olan faktörler ahlaksal yargıların bozulması ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Menesini, Modena ve Tani (2003) zorbalık davranışları sergileyen çocukların ahlaksal sorumluluğa (suçluluk ve utanma) karşın ahlaksal yargıların bozulmasıyla ilişkili (kibir ve kayıtsızlık) duygular içinde olduklarını ve zorbalığın kendilerine sağladıkları (güç gibi) çıkarlara odaklandıklarını saptamışlardır. Sutton, Smith ve Swettenham (1999) ise zorbalığı zihinsel çerçeve kuramı ile açıklamaya çalışmış, zorbalık davranışı gösteren çocukların üstün nitelikli zihinsel çerçeve becerisine sahip olduklarını, özellikle elebaşı zorbalıların sahip oldukları üstün nitelikli zihinsel çerçeveleriyle, diğerlerinin zihin durumlarını

anlayabildiklerini, onların davranışlarını tahmin edebildiklerini ve bu becerilerini onlara kötülük yapmak ve onları manipüle etmekte kullandıklarını saptamışlardır. Güvenir (2004) zorbalıktan akran istismarı olarak bahsederek bir bireyin bir bireye uyguladığı, tekrarlayıcılığı ve sürekliliği olan, gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasını içeren, zarar verici ve incitici saldırgan davranış olarak nitelendirmektedir.

Şiddet içeren davranışlar zorbalık gibi saldırganlığın bir türüdür. Ancak şiddet ve zorbalığın benzer yönleri olduğu gibi ayrı yönleri de vardır. Zorbalık davranışı sadece fiziksel değil sözel ve duygusal olarak da olabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde zorbalık şiddetten ayrılmaktadır. Dalga geçme, kızdırma, ad takma, alay etme, kötü söz söyleme, arkadaş grubuna almama veya sosyal olarak dışlama, iftira atma ve söylenti çıkarıp yayma gibi davranışlar da bir çeşit saldırganlık olmakla beraber fiziksel boyuttaki gerekli öğeleri içermediği için şiddet olarak algılanmamaktadır. Diğer yandan tüm bu davranışlar duygusal zorbalık olarak kabul edilmektedir (Güvenir, 2004). Sanal ortamlardaki zorbalık davranışları incelendiğinde, Baker ve Kavşut (2007)'un bulgularına göre ergenler arasında en çok görülen siber zorbalık türlerinin sırasıyla sohbet odasından birini atmak (%28.3), sohbet odasında hakaret etmek (%22.1), internetten görüşme sırasında başka birilerine görüntüleri göstermek (%19.5), SMS aracılığı ile incitici mesaj göndermek (%16.8) ve benzeri zorbalık türleri olarak sıralanmıştır. Siber kurban olmada ise webcam görüntülerini başkasına izletme (%30.1), başkasının takma adını kullanma (%22.6), internet şifrelerini alma (%19.9), sohbet odasında hakarete maruz kalma (%19.5), anlık mesaj gönderen programlarda paylaşılan kişisel bilgileri başkalarına yayma (%16.4), internet şifreleri alma (%15.5), sohbet odasından atılma (%15) ve diğer siber kurbanlık türleri takip etmektedir. Bu bilgiler ergenler arasında sanal zorbalığın da yaygın olduğunu ve çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceğini bizlere göstermektedir.

Zorbalık toplu ortamlarda daha sık görülen bir olgu olarak düşünülebilir. Sık görüldüğü toplu ortamlardan birisi de kuşkusuz okullardır. Okullarda çoğu zaman öğrencilerin arkadaşları tarafından gösterilen zorbalık, güçlü olanın zayıf ve güçsüz olanı sistematik şekilde rahatsız etmesi ve zayıfın kurban durumuna düşmesi biçimindedir (Ayas ve Pişkin, 2011). Öğretmen desteğinin zorbalığı azaltmak için etkili bir araç olduğu (Lam, Law, Chan, Wong ve Zhang, 2015), okullarda şiddet, zorbalık, vandalizm vb. anti-sosyal davranışların ortaya çıkmaması için disiplin yönetmeliği hakkında öğrencilerin bilgilendirilmesi, sosyal beceri, empati, başarı güdüsü, temel ihtiyaçları doyurma gibi konularda öğrencilere yardım edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Planlanan ya da gerçekleştirilen bu faaliyetlerin önleyici bir rehberlik çalışması olabileceği belirtilmektedir (Yavuzer, 2007). Zorbaca davranışların önlenmesi için verilecek eğitimin yararına ilişkin olarak Şahin ve Akbaba (2010) ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında görülen zorbaca davranışlar üzerindeki empati eğitiminin etkililiğini deneysel bir çalışma ile incelemiştir. Deneysel grubundakilerin zorba davranışlarında kontrol grubundakilere göre anlamlı düzeyde azalma olduğu, empati becerilerinde de anlamlı düzeyde bir yükselme olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla çocuk ve ergenler arasında zorbalık mağduriyeti ile mücadele yöntemlerinin başında zorbalık mağduru kişilerin erken teşhisi ve bu kişilere müdahale önem taşımaktadır.

Zorbalık Davranışı ve Psikolojik Etkileri

Öğrenciler arasında gözlenen zorbaca davranışlar önceleri araştırmacılarca “büyümenin doğal bir parçası” olarak değerlendirilirken son zamanlarda yapılan araştırmalar da zorbalığın yıkıcı etkileri üzerinde durulmaktadır (Güvenir, 2004). Zorbalığa maruz kalan çocuk ve ergenlerin psikolojik sorunlar gösterme olasılığı fazladır (Oexle, Ribeiro, Fisher, Gronholm, Laurens, Pan, Owens, Romeo, Rüşch ve Lacko, 2020). Son zamanlarda akran zorbalığına maruz kalma, zorbalık gösterme ve bu tür davranışların nedenlerini ve sonuçlarını araştırmayı amaçlayan çalışmalarda artış gözlemlenmektedir (Alikasifoğlu, 2011). Çalışmalar ergenlerin depresyon ve kaygı gibi ruhsal rahatsızlıklar yaşadığını, intihar eğilimlerinin ve düşük benlik saygılarının olduğunu göstermektedir (Benedict, Vivier ve Gjelsvik, 2015; Kapıcı, 2004; Paul, Smith ve Blumberg, 2013; Rigby, 2003; Ttofi ve Farrington, 2008; Waasdorp ve Bradshaw, 2015). Zorbalık kurbanları genellikle sosyal ilişkileri hakkında yalnız ve kötümser hissettiklerini, düşük benlik saygısına sahip olduklarını bildirmektedir (Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton ve Scheidt, 2001). Zorbalık mağduru olmanın, genellikle fiziksel veya sosyal tehditler ve kişisel başarısızlık (Hunt, Peters ve Rapee, 2012), intihar düşüncesi ve davranışı (Klomek, Marrocco, Kleinman, Schonfeld ve Gould, 2007) ve olumsuz düşüncelerle (Nansel ve

diğerleri, 2001) ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Klomek, Marrocco, Kleinman, Schonfeld ve Gould, 2007). Zorbalık mağdurlarının, saldırılara maruz kaldıkça kendilerini suçladıkları, yetişkinlik hayatında da kurban olmaya devam ettikleri tespit edilmiştir (Schafer, Korn, Smith, Hunter, Merchan, Singer ve Meulen, 2004). İlgili araştırmalar; cinsiyet farklılıkları, sınıf seviyesi, benlik saygısı, depresyon (Seals ve Young, 2003), okul iklimi (Nickerson, Singleton, Schnurr ve Collen, 2014), anne-baba tutumu (Ahmed ve Braithwaite, 2004), psiko-sosyal uyumsuzluk (Hawker ve Boulton, 2000), umut, yaşam doyumu (You, Furlong, Felix, Sharkey, Tanigawa ve Greif-Green, 2008), bağlanma stilleri (Williams ve Kennedy, 2012) ile ilişkili olduğu düşünülen zorbalık ve zorbalık sonucunda yaşanan mağduriyet terimlerinin, tek başına ve tek bir değişkene bağlı olarak açıklanabilecek kavramlar olmadığını göstermektedir. Benzer şekilde okula devam eden çocuklar yaş ve cinsiyetlerine bakılmaksızın siber zorbalık mağduru olabilmektedir. Siber zorbalık mağduru olduğunu belirten öğrencilerin depresif belirtileri daha fazladır (Baker ve Tanrikulu, 2010).

Mağdur öğrencilerin genellikle okuldayken artış gösteren korku ve stres yaşantıları nedeniyle öğrenme isteklerini olumsuz etkilediği, bunun sonucu olarak da okuldan kaçınma, devamsızlık artışı (Beran ve Li, 2007) ve sınıfta yoğunlaşma güçlüğü çektikleri tespit edilmiştir (Buhs ve Ladd, 2001). Bu öğrencilerin sıklıkla daha düşük akademik performans (Katzner, Fetchenhauer ve Belschack, 2009) ve daha düşük akademik başarıya sahip oldukları belirlenmiştir (Paul ve ark., 2013). Bu nedenle zorbalık, okulda görevli yönetici ve öğretmenlerin yanında, hekim, okul hemşiresi, psikolog gibi sağlık profesyonellerinin ilgilenmesi gereken bir konu (Arslan ve Savaşer, 2009) olarak ele alınmalıdır. Zorbalığın yaygınlık açısından tüm toplumları ilgilendirdiği ve uluslararası düzeyde yaygın bir olgu olduğu araştırmalarla ifade edilmektedir (Dilmaç, 2017; Eroğlu ve Peker, 2011; Smokowski ve Evans, 2019). Bu yaygınlık mağduriyeti de beraberinde getirmektedir. Smokowski ve Evans 'ın (2019) belirttiğine göre 13 yaş grubunda Belçika'da kızların %16'sı, erkeklerin %26'sı, Kanada'da kızların %17'si, erkeklerin %13'ü, Fransa'da kızların %12'si, erkeklerin %13'ü, İsviçre'de ise kızların ve erkeklerin %11'i zorbalık mağduru. Türkiye'de ise net bir veri olmamakla beraber siber zorbalık ve mağduriyetin yaygın olduğunu belirten araştırmalar mevcuttur (Dilmaç, 2017; Eroğlu ve Peker, 2011).

Görsel ve yazılı medyada da zaman zaman çocuk ve ergenler arasında zorbalığın yaşandığını ancak çocuklar açısından bu sorunun oyun gibi algılanabildiğini görmekteyiz. Bu durum mağdur çocuk ve ergenlerin daha da mağdur olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla çocuk ve ergenler için zorbalık kavramının bilinmesi ve fark edilmesi önem taşımaktadır. Bu açıdan okul rehberlik servislerinin yanında alanda çalışan akademik personele de önemli görevler düşmektedir. Dolayısıyla çocuk ve ergenler üzerinde olumsuz etkileri olan zorbalığın yaygınlığını ve yoğunluğunu belirlemek ve fark ettirmek önem arz etmektedir.

Zorbalık ve mağduriyet kavramları çocuk ve ergenler örnekleminde genellikle öz bildirim anketleri vasıtasıyla ölçülmektedir. Ancak uluslararası düzeyde mevcut kullanılan ölçüm araçlarının kapsam ve psikometrik açıdan eksik olduğu ifade edilmektedir (Harbin, Kelley ve Walker, 2018). Örneğin, "Kişisel Deneyimler Kontrol Listesi" sekiz yaş ve üzerindeki çocukların zorbalık mağduriyetlerini belirlemek için geliştirilen bir ölçüm aracıdır (Hunt ve diğerleri, 2012). Her ne kadar bu ölçüm aracı zorbalığın birden fazla faktörünü kapsıyor olsa da siber zorbalıkla ilgili maddelerin çoğu güncel sosyal medya kullanımını yansıtmamaktadır (Harbin ve diğerleri, 2018). Yine Rigby ve Sele (1993) tarafından geliştirilen "Akran İlişkileri Anketi" de kapsam geçerliliği ve siber zorbalıkla ilgili maddeleri içermediği için eleştirilmektedir (Harbin ve diğerleri, 2018). Tüm bu eleştirilerden yola çıkarak Harbin ve diğerleri, (2018) "Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği"ni çocuk ve ergenlerde uygulamak amacıyla geliştirmiştir. Geliştirilen ölçeğin gerek kapsamı gerekse maddelerinin sosyal medya (siber zorbalık) ile ilgili güncel kavramları içermesi açısından yeterli olduğu belirtilmektedir (Harbin ve diğerleri, 2018). Ülkemizde de değişen şartlar ve duruma göre zorbalığın çocuk ve ergenler tarafından algılanışı değişebilmektedir. Dolayısıyla güncel maddeleri içinde barındıran aynı zamanda psikometrik açıdan yeterli görülen zorbalık mağduriyetini belirleyebilen bir ölçek ortaokul ve lise öğrencilerinin zorbalık mağduriyetlerini belirleyebilmek için araştırma ve uygulama çalışmalarına fayda sağlayacaktır. Bu nedenle, bu çalışmada Harbin ve diğerleri (2018) tarafından geliştirilen zorbalığın ilişkisel, fiziksel, kültürel ve siber mağduriyet türlerini içinde

barındıran, ortaokul ve lise öğrencileri için geliştirilen, kapsamlı ve güncel bir ölçek olan Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlamak hedeflenmiştir.

Yöntem

Bu kısımda araştırmanın modeli, örnekleme oluşturan ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik bilgiler, kullanılan ölçekler, ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması sırasında yapılan işlemler ve veri analizi konusunda bilgi verilmektedir.

Araştırma Modeli

Bu çalışmanın amacı çok boyutlu zorbalık mağduriyeti ölçeğini Türkçe'ye uyarlamak, güvenilirliğini ve geçerliliğini incelemektir. Bu amaçla genel tarama yöntemi kullanılmıştır. Genel tarama yöntemi bilgi toplamak, bilgi üretmek, karar almaya yardımcı olmak ve evrenin tamamına yönelik bir bilgiye ulaşabilmek için belirli bir örneklem üzerinde uygulanan sistematik bir taramadır (Lavrakas, 2008).

Çalışma Grubu

Bu araştırmaya dilsel eş geçerlilik, yapı geçerliliği ve güvenilirlik, ölçüt bağlantı geçerliliği ve test tekrar test güvenilirlik çalışmalarından oluşmaktadır. Bu kapsamda dört farklı gruptan toplam 723 ortaokul ve lise öğrencisi çalışmaya katılım sağlamıştır. Çalışmaya katılan bütün öğrenciler uygulama öncesi bilgilendirilmiş, onamları alınmış ve gönüllülük ilkesi doğrultusunda veri toplanmıştır. Araştırma grubunun seçiminde erişilebilir örnekleme (convenience sampling) yöntemi kullanılmıştır. Erişilebilir örnekleme yöntemi, örneklemin temas etmesi veya ulaşması kolay bir şekilde alındığı bir örnekleme biçimidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Araştırmanın birinci çalışma grubuna dil geçerliliği çalışması amacıyla 2019-2020 eğitim öğretim yılı birinci döneminde Esenyurt bölgesinde bir devlet ortaokulunda ve lisesinde öğrenim görmekte olan 32 kız, 16 erkek olmak üzere toplam 48 öğrenci katılmıştır (%66.7 kız, %33.3 Erkek, \bar{X} =15.45 yaş Ss=1.58). Dilsel eş geçerlilik çalışması için lise bölümünden çalışmaya katılan öğrencilerin İngilizce dil bölümüne devam etmesi ön şartı aranmıştır. Ortaokul bölümünden katılan öğrencilerinse İngilizce seviyelerinin iyi durumda olduğu öğretmenleri tarafından belirtilmiştir. Araştırmanın ikinci çalışma grubunu yapı geçerliliği ve güvenilirlik çalışması kapsamında Esenyurt ilçesinde ortaokul ve liseye devam etmekte olan 266 kız ve 291 erkek olmak üzere toplam 557 öğrenci oluşmaktadır (%47.8 kız, %52.2 Erkek, \bar{X} =14.43 yaş Ss=2.11). Araştırmanın üçüncü çalışma grubunu ölçüt bağlantı geçerlilik çalışması kapsamında Esenyurt ilçesinde bir devlet okuluna devam eden 49 kız ve 69 erkek olmak üzere toplam 118 ortaokul ve lise öğrencisi oluşturmaktadır (%41,5 kız, %58,5 Erkek, \bar{X} =12.55 yaş Ss=.85). Araştırmanın dördüncü çalışma grubunu ise test tekrar-test güvenilirlik çalışması kapsamında Esenyurt ilçesinde ortaokul ve liseye devam etmekte olan 28 kız 37 erkek olmak üzere toplam 65 öğrenci oluşturmaktadır (%43.1 kız, %56.9 Erkek, \bar{X} =15.4 yaş Ss=1.58).

Veri Toplama Araçları

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyet Ölçeği

Harbin ve diğerleri (2018) tarafından geliştirilen çok boyutlu zorbalık mağduriyeti ölçeği toplam 24 madden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal versiyonunun geliştirilme aşamasında ilk olarak 74 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş, uygulanan açılımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri neticesinde 24 maddelik, üç alt boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Ölçek 4'lü likert yapıdan oluşmaktadır. "Bana kötü lakap takarlar" ifadesi ölçeğin örnek bir maddesini oluşturmaktadır. Ölçeğin orijinal hali yaşları 11 ile 19 yaşları arasında değişen toplam 623 çocuk ve ergen üzerinde yapılan çalışmalar sonucu elde edilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması orijinal halinde olduğu gibi ortaokul ve lise öğrencileri örnekleminde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre ölçeğin üç alt boyuttan oluştuğu saptanmıştır. Üç alt boyuttan oluşan ölçeğin uyum değerleri $\chi^2/df=2.90$, CFI=.91, TLI=.90, SRMR=.04, RMSEA=.07 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa katsayısı ölçeğin geneli için .84, alt boyutlar için ise "Doğrudan Mağduriyet" .92, "Dolaylı Mağduriyet" .88 ve "Değerlendirilen Mağduriyet" .88 saptanmıştır. Test-tekrar test korelasyon katsayısı ise ölçeğin tümü için .88 olarak

saptanmıştır. Alt boyutlar için ise sırasıyla “Doğrudan Mağduriyet” .87, “Dolaylı Mağduriyet” .85 ve “Değerlendirilen Mağduriyet” .82 olarak bulunmuştur.

California Zorbalığa Maruz Kalma Ölçeği

Bu çalışmada ölçüt geçerliliği kapsamında kullanılan California Zorba Mağduriyeti Ölçeği Felix, Sharkey, Green, Furlong ve Tanigawa (2011) tarafından ortaokul ve lise öğrencilerinde zorbalık mağduriyetini belirlemek ve mağduriyetin birçok boyutunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Türk kültürüne Atik ve Güneri (2012) tarafından ortaokul örnekleminde uyarlanan ölçek 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin beşli likert tipinde oluşturulan ilk 7 maddesi mağduriyet boyutu olup mağduriyet yaşantıları hakkında bilgi almaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. “Okulda kaba ya da kırıcı şekilde tehdit edilme” ifadesi ölçeğin örnek bir maddesidir. Mağduriyet maddeleri için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .72, test-tekrar-test güvenilirlik kat sayısı .82 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .76 olarak hesaplanmıştır.

Siber Mağduriyet Ölçeği

Bu çalışmada Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin ölçüt geçerliliği çalışması kapsamında kullanılan diğer ölçek Arıca, Tanrikulu ve Kınay (2012) tarafından geliştirilmiştir. Siber mağduriyet ölçeği 24 maddeden oluşmakta ve tek faktörlü bir yapı göstermektedir. “İnternette beni tehdit ettiler” ifadesi ölçeğin örnek bir maddesidir. Tek faktör toplam varyansın %30,17'sini açıklamaktadır. Ölçeğin madde faktör yükleri .43 ile .67 arasında değişim göstermektedir. Arıca ve diğerleri (2012) tarafından yapılan ölçek için yapılan güvenilirlik çalışmalarında Cronbach alfa katsayısı .89, test-tekrar-test korelasyonu ise .75 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçe Uyarlanması Kapsamında Yapılan İşlemler

Uyarlama çalışmasına başlamadan önce ilk olarak ölçeği geliştiren kişilerle bağlantı kurulmuş ve Türkçe'ye uyarlamak için izin alınmıştır. Daha sonra ölçek iyi düzeyde İngilizce ve Türkçe bilen 6 psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında çalışan uzman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Elde edilen formlardan ortak bir Türkçe form oluşturulmuştur. Oluşturulan Türkçe form 6 uzman tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiş ve iki form arasındaki tutarlılık incelenmiştir. Anlam ve dilbilgisi yönünden oluşan yeni formun orijinal formundan farklı olmadığı saptanmıştır. Ayrıca oluşturulan Türkçe form konusunda Türkçe dil uzmanından da fikir alınmıştır. Böylelikle Türkçe form elde edilmiştir.

Ölçeğin Türkçe formu oluşturulduktan sonra ilk olarak dil geçerliğinin saptanması amacıyla İstanbul ili Esenyurt bölgesinde ortaokul ve liseye devam etmekte olan İngilizce düzeyleri iyi 48 öğrenciye 10 gün aralıkla önce İngilizce daha sonra Türkçe form uygulanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen verilerin aralarındaki korelasyon ve anlamlılık düzeyine bakılmıştır. Ayrıca ölçeğin orijinal İngilizce formundan her madde için elde edilen puan ortalamaları ile Türkçe formundaki her maddeden elde edilen puan ortalamaları arasında bağımlı gruplar t-testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlarda puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde doğrulayıcı faktör analizi, dil geçerliliği, ölçüt bağlantı geçerliği, iç tutarlılık ve test tekrar test güvenilirlik yöntemleri uygulanmıştır. Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmasında yapı geçerliliğini test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), bir dizi gözlenen değişkenin faktör yapısını doğrulamak için kullanılan istatistiksel bir tekniktir (Maruyama, 1998). Ölçek uyarlama çalışmalarında açıklayıcı faktör analizi yerine orijinal çalışmadaki modelin hedef kültürde doğrulanıp doğrulanmadığını test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılması önerilmektedir (Seçer, 2015). Bu öneri doğrultusunda doğrulayıcı faktör analizi yöntemi tercih edilmiştir. Analizlere başlamadan önce verilerin eksik olup olmadığı ve normal dağılım gösterip göstermediği kontrol edilmiştir. Eksik veri olmadığı ve verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi M.Plus programının 6.1 versiyonunda gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin kriter geçerliliği ve güvenilirlik çalışmaları ise SPSS programının 21 versiyonunda hesaplanmıştır.

Bulgular

Dil Geçerliğini İlişkin Bulgular

İngilizce ve Türkçe dilleri iyi derecede olan 48 ortaokul ve lise öğrencisine İngilizce form puanları ile 7 gün sonra tekrar uygulanan Türkçe form puanları arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 1’de, madde korelasyon katsayıları Tablo 2’de, ilişkili grup t-testi sonuçları ise Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo 1.

İngilizce Form ile Türkçe Form Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

Uygulama	N	\bar{X}	Ss	r
Türkçe form	48	44.25	7.92	.96**
İngilizce form	48	44.02	8.33	

**p < .01

Tablo 1’de görüldüğü üzere İngilizce form puanları ile Türkçe form puanları arasındaki korelasyon katsayısı $r = .96$ ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Alt boyutlara göre ise İngilizce form ve Türkçe form arasındaki korelasyon katsayısı: Doğrudan Zorbalık Mağduriyeti alt boyutunda $r = .95$, Dolaylı Zorbalık Mağduriyeti alt boyutunda $r = .98$ ve Değerlendirilen Zorbalık Mağduriyeti alt boyutunda $r = .98$ olarak saptanmıştır. Bu bulgulara göre ölçeğin Türkçe formunun, özgün İngilizce formuna eşdeğer olduğunu belirtebiliriz.

Tablo 2.

Türkçe ve İngilizce Formlar Arasındaki Madde Korelasyon Katsayıları

	N	r	p		N	r	p
Tr 01 & İng 01	48	.52	.000	Tr 13 & İng 13	48	.89	.000
Tr 02 & İng 02	48	.97	.000	Tr 14 & İng 14	48	.90	.000
Tr 03 & İng 03	48	.89	.000	Tr 15 & İng 15	48	.98	.000
Tr 04 & İng 04	48	.70	.000	Tr 16 & İng 16	48	.94	.000
Tr 05 & İng 05	48	.81	.000	Tr 17 & İng 17	48	.89	.000
Tr 06 & İng 06	48	.62	.000	Tr 18 & İng 18	48	.91	.000
Tr 07 & İng 07	48	.75	.000	Tr 19 & İng 19	48	.92	.000
Tr 08 & İng 08	48	.87	.000	Tr 20 & İng 20	48	.94	.000
Tr 09 & İng 09	48	.57	.000	Tr 21 & İng 21	48	.84	.000
Tr 10 & İng 10	48	.89	.000	Tr 22 & İng 22	48	.83	.000
Tr 11 & İng 11	48	.86	.000	Tr 23 & İng 23	48	.93	.000
Tr 12 & İng 12	48	.91	.000	Tr 24 & İng 24	48	.98	.000

Tablo 2’de görüldüğü üzere maddelerin tamamı için İngilizce ve Türkçe formları arasındaki korelasyon katsayılarının anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < .01$).

Tablo 3.
Dilsel Eş Geçerlik İçin İlişkili Grup T-Testi Sonuçları

	\bar{X}	ss	t	p		\bar{X}	Ss	t	p
Tr 1	2.08	.45	.90	.37	Tr 13	1.41	.76	-1.66	.10
İng1	2.02	.52			İng 13	1.50	.77		
Tr 2	2.06	.66	-1.00	.32	Tr 14	1.64	.72	-.44	.65
İng 2	2.08	.64			İng 14	1.66	.75		
Tr 3	2.29	.61	1.00	.32	Tr 15	1.39	.76	-1.00	.32
İng 3	2.25	.48			İng 15	1.41	.76		
Tr 4	1.70	.65	-1.52	.13	Tr 16	1.70	.71	-1.77	.08
İng 4	1.81	.57			İng 16	1.77	.72		
Tr 5	2.06	.59	.81	.42	Tr 17	1.64	.78	-.81	.42
İng 5	2.02	.56			İng 17	1.68	.77		
Tr 6	1.93	.43	1.13	.26	Tr 18	1.91	.98	1.43	.15
İng 6	1.87	.44			İng 18	1.83	.95		
Tr 7	1.79	.41	-2.06	.08	Tr 19	1.89	1.09	-.70	.48
İng 7	1.87	.39			İng 19	1.93	1.06		
Tr 8	1.93	.77	1.35	.18	Tr 20	1.83	.93	-.44	.65
İng 8	1.87	.66			İng 20	1.85	.98		
Tr 9	1.89	.37	.44	.65	Tr 21	1.77	.95	-2.00	.06
İng 9	1.87	.33			İng 21	1.91	.76		
Tr 10	1.83	.78	-.81	.42	Tr 22	1.87	1.00	1.30	.20
İng 10	1.87	.73			İng 22	1.77	.92		
Tr 11	2.06	.43	-1.770	.083	Tr 23	1.83	.99	-.81	.42
İng 11	2.12	.48			İng 23	1.87	.91		
Tr 12	1.41	.76	1.35	.18	Tr 24	1.89	1.03	-1.43	.15
İng 12	1.35	.75			İng 24	1.93	1.01		

Tablo 3'te görüldüğü üzere Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin Türkçe formunun, orijinal İngilizce formuna eşdeğer olduğu, yapılan ilişkili grup t-testi sonuçlarına göre aralarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p>.05$). Dilsel eş değeriğe ilişkin yapılan t-testi analizinde sorunlu bir madde olmadığı tespit edilmiştir. Bundan dolayı ölçeğin bütün maddelerinin dilsel eşdeğeriğe sahip olduğu söylenebilir.

Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin Türkiye'deki ortaokul ve lise öğrencilerinden oluşan örnekleme test edilmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen DFA sonucu ilk olarak ki kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesiyle hesaplanmıştır. Kline'e (2005) göre ki kare değerinin serbestlik derecesine oranı beşten küçük olmalıdır. Bu çalışmada bu oran (723.695/249) 2.90 olarak bulunmuştur. Modelin uyum iyiliği indekslerinde TLI ve CFI için

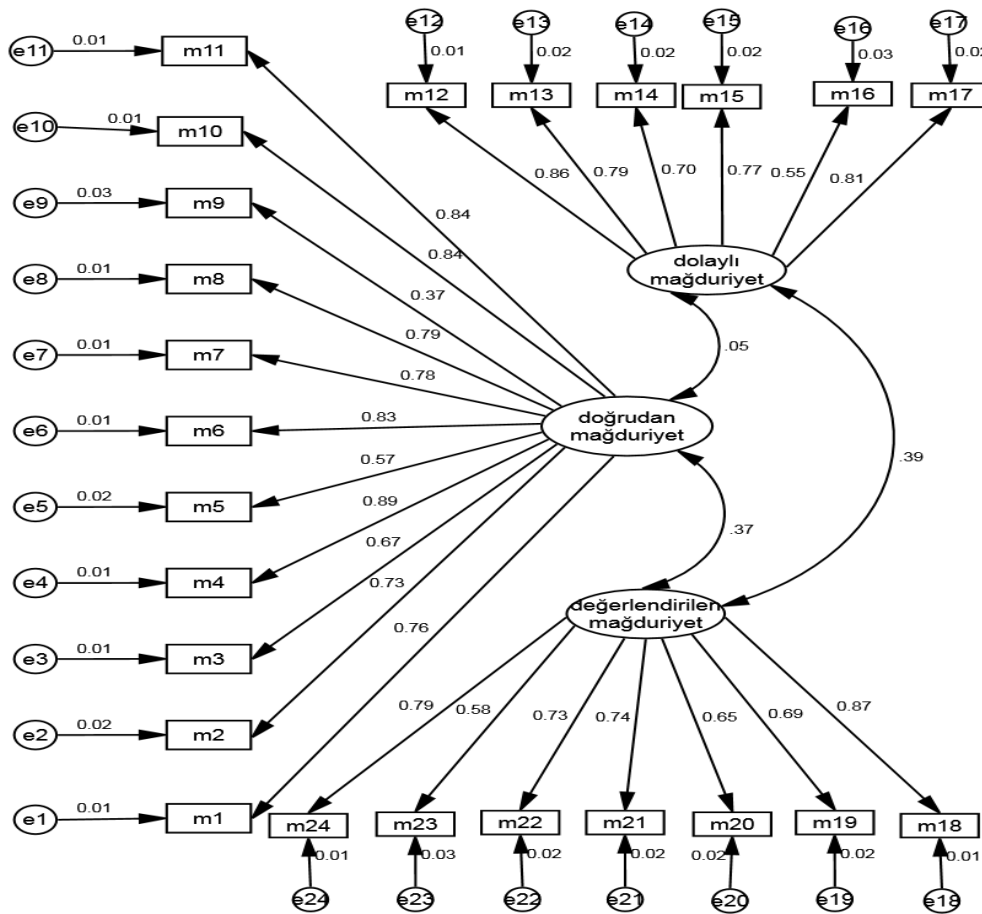
kabul edilebilir uyum değerlerinin .90 ve üzeri olduğu, RMSEA ve SRMR için ise .08 ve daha düşük olması gerektiği belirtilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu kriterler doğrultusunda modelin iyi uyum gösterdiği saptanmıştır. Ölçeğe ilişkin uyum indeksleri Tablo 4'te yol diyagramı ise Şekil-1'de, verilmiştir.

Tablo 4.

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin Uyum İyiliği İndekslerine İlişkin Değerleri

Model	X^2	df	CFI	RMSEA	SRMR	TLI
Türkçe Form	723.695	249	.91	.07	.04	.90

Not: The chi-square goodness (x^2/df), comparative fit index (CFI), root mean square error of approximation (RMSEA), standardized root mean squared residual (SRMR) ve Tucker-Lewis Fit Index (TLI).

Şekil 1.Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'ne İlişkin Ölçüm Modeli ve Faktör Yükleri

Ölçeğin faktör yükleri yukarıda görüldüğü üzere .37 ile .89 değerli arasında farklılık göstermektedir. Modelin uyum değerlerine bakıldığında ölçeğin üç alt boyuttan oluşan yapısının kabul edilebilir seviyede uyum verdiği bulunmuştur ($x^2=723.695$, $df=249$, $p<.001$; $CFI=.91$; $TLI=.90$; $SRMR=.04$; $RMSEA=.07$).

Kriter Geçerliliğine İlişkin Bulgular

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin kriter geçerliliği için California Zorbalığa Maruz Kalma Ölçeği ile Siber Mağduriyet Ölçeği arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Korelasyon katsayılarını ve betimsel istatistiklerini gösteren bulgular Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5.

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti ile Zorbalığa Maruz Kalma ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1. California Mağduriyet	1	.49**	.24**	.54**	.42**	.25**
2. Çok Boyutlu Mağduriyet		1	.51**	.90**	.70**	.80**
3. Siber Mağduriyet			1	.53**	.65**	.24**
4. Doğrudan Mağduriyet				1	.72	.49**
5. Dolaylı Mağduriyet					1	.31**
6. Değerlendirilen Mağduriyet						1
Ortalama (\bar{X})	12.72	40.94	36.34	20.11	7.87	12.94
Standart Sapma (SS)	3.51	7.43	4.6	4.24	1.06	3.53

Tablo 5'te görüldüğü üzere California Mağduriyet Ölçeği'nin toplam puanı ile Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin toplam puanı arasında .49 pozitif ilişki, Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği ile Siber Mağduriyet Ölçeği puanları arasında .51 pozitif ilişki bulunmuştur. California Mağduriyet Ölçeği ile Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin alt boyutları olan Doğrudan Mağduriyet .54, Dolaylı Mağduriyet .42 ve Değerlendirilen Mağduriyet .25 arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Ayrıca Siber Mağduriyet Ölçeği ile Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyet Ölçeği'nin alt boyutları olan Doğrudan Mağduriyet .53, Dolaylı Mağduriyet .65 ve Değerlendirilen Mağduriyet .24 arasında pozitif ilişki saptanmıştır.

Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmasında ölçeğin tümü için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için güvenilirlik katsayısı hesaplandığında ise Doğrudan Mağduriyet .92, Dolaylı Mağduriyet .88 ve Değerlendirilen Mağduriyet .88 olarak bulunmuştur. Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin test-tekrar test güvenilirlik çalışması iki hafta ara ile 65 ortaokul ve lise öğrencisine uygulanarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin test-tekrar test korelasyon katsayısı ölçeğin toplamı için .88 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlar için ise Doğrudan Mağduriyet .87, Dolaylı Mağduriyet .85 ve Değerlendirilen Mağduriyet .82 olarak bulunmuştur.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın sonuçları "Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği"nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Psikometrik olarak iyi uyum değerleri ile ölçeğin üç alt boyuttan oluşan yapısı da doğrulanmıştır. Bu durum ölçeğin çocuk ve ergenlerin zorbalık mağduriyetlerini belirlemede teknik olarak yeterli bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir. Ölçeğin üç alt boyutu her bir boyuta yönelik olarak mağduriyeti belirlemeye yönelik olarak kullanılabilir. Ayrıca ölçeğin genelinden alınan toplam puan da genel zorbalık mağduriyetini belirlemeye yönelik olarak kullanılabilir.

Yapılan doğrulayıcı faktör analizi elde edilen bulgular orijinal formunda yer alan üç alt boyutunun doğrulandığını göstermektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen madde korelasyon değerleri .31 ile .97 arasında değişkenlik göstermektedir. Büyüköztürk (2018)'e göre .30 ve üzerinde değer alan maddelerin temsil gücü yeterlidir. Bu sebeple herhangi bir madde ölçeğin orijinal versiyonunun Türkçe'ye uyarlanması sonucunda çıkarılmamıştır. Ölçeğin uyum indeksi değerlerinin kabul edilebilir değerlerde olduğu ve üç boyutlu yapının bu çalışma grubunda geçerli olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin geçerli bir ölçme aracı olduğuna kanıt olarak gösterilebilir.

Ölçeğin güvenirlik çalışmalarında Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı, ölçeğin toplam puanı için .84 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlar içinse Doğrudan Mağduriyet .92, Dolaylı Mağduriyet .88 ve Değerlendirilen Mağduriyet .88 olarak hesaplanmıştır. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise kabul edilebilir değer olarak Özgüven (1994) .70 ve üzeri bir değer olmasını ifade etmektedir. Ayrıca çok boyutlu zorbalık mağduriyeti ölçeğinin test-tekrar test güvenirlik çalışması sonucunda elde edilen .86 korelasyon katsayısı belirli bir zaman aralığında tutarlı ölçme sonuçları gösterdiğini belirtmektedir. Elde edinilen tüm bu bulgulara göre ölçeğin tüm puanı ve alt boyutlarının güvenilir olduğunu ifade edebiliriz.

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyet Ölçeği'nin ölçüt bağlantı geçerliliği için "California Mağduriyet Ölçeği" ve "Siber Mağduriyet Ölçeği" arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu durum Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyet Ölçeği'nin Türkçe formunun yapılacak olan bilimsel çalışmalarda ortaokul ve lise öğrencilerinin mağduriyet düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yapılan Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin uyarlanması çalışması alandaki uygulayıcılar ve araştırmacılara katkı sunmasının yanı sıra okul yöneticilerine de zorbalık mağduriyetinin yoğunluğu ve sıklığı konusunda bilimsel veriler sunulabilir. Nicel verilerden çıkacak sonuçlarla birlikte zorbalıktan etkilenen çocuk ve gençlerin zorbalık mağduriyetlerinin anlaşılması ve bunun sonucunda bu gruba psikolojik yardım da bulunulması yararlı olacaktır. Bu açıdan okullarda bulunan psikolojik danışmanlara ve diğer çalışanlara zorbalığa maruz kalan çocuk ve gençler için destekleyici eğitim ve faaliyetlerde bulunmaları önerilmektedir. Araştırmacılar ise zorbalık mağduriyeti ile depresyon ve kaygı gibi negatif kavramlar ve öznel iyi oluş, psikolojik dayanıklılık, mutluluk ve affedicilik gibi pozitif kavramlar arasındaki ilişkileri inceleyecek araştırmalar yapabilir. Ayrıca zorbalığa maruz kalan çocukların akademik başarıları üzerine de çalışmalar yapılabilir. Son olarak zorbalığa maruz kalan çocuk ve ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumlarını da inceleyen nicel, nitel veya karma desen de çalışmalar yapılabilir. Çıkacak sonuçların zorbalık mağduriyetinin potansiyel etkilerinin daha iyi anlaşılması ve önlenmesi açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalar zorbalık mağduriyetine maruz kalan çocuk ve ergenlerin gelecek yaşamlarında sağlık ve sosyal problemler açısından daha fazla risk altında olduğunu göstermektedir (Urano, Takizawa, Ohka, Yamasaki ve Shimoyama, 2020). Bu açıdan uyarlanması yapılan ölçekten elde edilen bulgular neticesinde risk grubundaki çocuk ve ergenlere erken müdahale yöntemleri geliştirilmesi ve uygulanması önerilmektedir.

Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin maddeleri fiziksel ve duygusal mağduriyetin yanında siber zorbalık mağduriyetini de belirlemeye yöneliktir. Dolayısıyla bu ölçeğin çalışmalarda kullanılmasının farklı türdeki zorbalık durumlarının sıklığının ve yoğunluğunun belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak yapılan bu çalışma Çok Boyutlu Zorbalık Mağduriyeti Ölçeği'nin Türkiye'deki ortaokul ve lise öğrencilerinde psikometrik olarak iyi uyum değerleri gösterdiğini, iç tutarlılık katsayısının yüksek olduğunu ve ölçüt bağlantı geçerliliğinin sağladığını göstermektedir. Dolayısıyla ülkemizdeki gelecek zamanlardaki ortaokul ve lise öğrencileriyle yürütülecek araştırma ve uygulama çalışmalarında çok boyutlu zorbalık mağduriyeti ölçeği kullanılabilir.

Bu araştırmanın en önemli sınırlılığını araştırmaya katılan öğrencilerin tamamının devlet okullarına devam eden öğrencilerden oluşmasıdır. Özel okullara devam eden öğrenciler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Ölçeğin orijinalinin geliştirilme aşamasındaki örneklemin ise büyük çoğunluğunu özel okullara devam eden ortaokul ve lise öğrencileri oluşturmuştur (Harbin ve diğerleri, 2018). Bu nedenle yapılacak olan yeni çalışmalarda grubun daha heterojen olması için farklı okul türlerinde, özel ve devlet okullarına devam eden öğrencilerin de çalışmalara katılmasının farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki öğrenciler arasındaki zorbalık mağduriyetlerinin ortaya çıkarılması açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Ahmed, E. ve Braithwaite, W. (2004). Bullying and victimization: cause for concern for both families and schools. *Social Psychology of Education*, 7, 35-54.
- Alikaşifoğlu, M. (2011). Akran istismarı. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 46, 31-34.
- Arıca, O.T., Tanrikulu, T. ve Kınay, H. (2012). Siber mağduriyet ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11, 1-6
- Arslan, S. ve Savaşer, S. (2009). Akran zorbalığını önlemede okul hemşirelerinin rolü. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3), 118-123.
- Atik, G. ve Güneri, O. (2012). California bullying victimization scale: validity and reliability evidence for the Turkish middle school children. *Social and Behavioral Sciences*, 46, 1237-1241.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Investigation of bullying among high school students with regard to sex, grade level and school type. *Elementary Education Online*, 10(2), 550-568
- Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eğitim Araştırmaları*, 27, 31-42.
- Baker, Ö.E. ve Tanrikulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2771-2776.
- Benedict, F. T., Vivier, P. M., ve Gjelsvik, A. (2015). Mental health and bullying in the United States among children aged 6 to 17. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(5), 782-795.
- Beran, T., ve Li, Q. (2007). The relationship between cyber bullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1, 15-33.
- Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., ve O'Brennan, L. M. (2007). Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff. *School Psychology Review*, 36(3), 361-382.
- Breivik, K., ve Olweus, D. (2006). Adolescent's adjustment in four post-divorce family structures: Single mother, stepfather, joint physical custody and single father families. *Journal of Divorce and Remarriage*, 44, 99-124.
- Bridge, B. (2003). *Zorbalık bilinmeyen çeşitleri ve çözümleri*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Bronfenbrenner, U. (1994). *Ecological models of human development*. In T. Husen ve T. N. Postlethwaite (Eds.), *The international encyclopedia of education* (p. 1643- 1647). New York: Elsevier Science.
- Buhs, E. S., ve Ladd, G. W. (2001). Peer rejection in kindergarten as an antecedent of young children's school adjustment: An examination of mediating processes. *Developmental Psychology*, 37, 550-560.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal Bilimler için veri analizi el kitabı. İstatistik araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum* (24.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Crick, Nicki R., Dodge ve Kenneth A. (1994). Ecological models of human development. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101.
- Dilmaç, B. (2017). The relationship between adolescents' levels of hopelessness and cyber bullying: the role of values. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 17(4), 1119-1133.
- Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27(1), 1-15.
- Espelage, D. (2014). Ecological theory: Preventing youth bullying, aggression, and victimization. *Theory Into Practice*, 53(4), 257-264.
- Espelage, D. L., Low, S. ve De La Rue, L. (2012). Relations between peer victimization subtypes, family violence, and psychological outcomes during adolescence. *Psychology of Violence*, 2, 313-324.
- Felix, E. D., Sharkey, J. D., Green, J. G., Furlong, M. J. ve Tanigawa, D. (2011). Getting precise and pragmatic about the assessment of bullying. *Aggressive Behavior*, 37, 234-247.
- Güvenir, T. (2004). *Okulda akran istismarı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Harbin, S. M., Kelley, M. L., Piscitello, J. ve Walker, S. J. (2018). Multidimensional bullying victimization scale: development and validation. *Journal of School Violence*, 18(1), 146-161.

- Hawker, D. S. J. ve Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(4), 441-455.
- Hunt, C., Peters, L. ve Rapee, R. M. (2012). Development of a measure of the experience of being bullied in youth. *Psychological Assessment*, 24(1), 156–165.
- Kapıcı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, 1–13.
- Katzer, C., Fetchenhauer, D. ve Belschack, R. (2009). Cyber bullying: who are the victims? A comparison of victimization in Internet chatrooms and victimization at school. *Journal of Media Psychology*, 21, 25–36.
- Kline, R.B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. NY: Guilford Publications.
- Klomek, A. B., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S. ve Gould, M. S. (2007). Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46, 40-49.
- Lam, S., Law, W., Chan, C., Wong, B. ve Zhang, X. (2015). A latent class growth analysis of school bullying and its social context: the self-determination theory perspective. *School Psychology Quarterly*, 30(1), 75–90.
- Lavrakas, P.J. (2008). *Introduction*. In P.J. Lavrakas (Ed.), *Encyclopedia of survey research methods* (pp.35-41). California: Sage.
- Maruyama, G.M. (1998). *Basics of structural equation modeling*. CA: Sage Publications.
- Menesini E, Modena M, Tani F. (2009) Bullying and victimization in adolescence: concurrent and stable roles and psychological health symptoms. *The Journal of Genetic Psychology*, 170, 115-133.
- Monks, C. B., Smith, P. K., Naylor, P. B. ve Barter, C. (2009). Bullying in different contexts: commonalities, differences and the role of theory. *Aggression and Violent Behavior* 14(2):146-156.
- Nansel, T., Overpeck, M., Pilla, R., Ruan, W., Simons-Morton, B. ve Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. *American Medical Association*, 285(16), 2094– 2100.
- Nickerson, A. B., Singleton, D., Schnurr, B. ve Collen, M.H. (2014). Perceptions of school climate as a function of bullying involvement. *Journal of Applied School Psychology*, 30, 157-181.
- Oexle, N., Ribeiro, W., Fisher, H., L., Gronholm, P. C., Laurens, K. R., Pan, P., Owens, S., Romeo, R., Rüşch, N. ve Lacko, S. E. (2020). Childhood bullying victimization, self-labeling, and help seeking for mental health problems. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 55, 81-88.
- Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: bullies and whipping boys*. London: Hemisphere.
- Olweus, D. (2001). *Peer harassment: A critical analysis and some important questions*. In J. Juvonen ve S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school* (pp. 3–20). New York: Guilford Press.
- Olweus, D. ve Breivik, K. (2014). *Plight of victims of school bullying: the opposite of well-being*. In A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Fronès ve J.E. Korbin (Eds.), *Handbook of child well-being* (pp.2593-2616). Dordrecht: Springer.
- Özgüven, E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Paul, S., Smith, P. K. ve Blumberg, H. H. (2013). Surveying bullying using peer nomination methods. *Paediatrics Today*, 9(1), 102–111.
- Rigby, K. ve Slee, P. T. (1993). Dimensions of interpersonal relating among Australian school children and their implications for psychological well-being. *Journal of Social Psychology*, 133(1), 33–42.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 583-590.
- Rivers, I., Poterat, V. P., Noret, N. ve Ashurst, N. (2009). Observing bullying at school: the mental health implications of witness status. *School Psychology Quarterly*, 24(4), 211–223.
- Seals, D. ve Young, J. (2003). Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38(152), 735-747.

- Schafer, M., Korn, S., Smith, P., Hunter, S. C., Merchan, J. M., Singer, M. M. ve Meulen, K. (2004). Lonely in the crowd: recollections of bullying. *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 379–394.
- Smokowski, P.R. ve Evans, C.B.R. (2019). *Bullying and victimization across the lifespan. Playground politics and power*. Cham: Springer.
- Sutton, J., Smith, P. K. ve Swettenham, J. (1999). Bullying and ‘theory of mind’: A critique of the ‘social skills deficit’ view of anti-social behavior. *Social Development*, 8(1), 117–127.
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2010). İlköğretim okullarında zorba davranışların azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(1), 331-342.
- Şahin, M. Sarı, S. V. Özer, Ö. ve Er, S.H (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Tabachnick B.G. ve Fidel, L.S. (2001). *Using multivariate statistics*. MA: Allyn and Bacon.
- Thomas, H. J., Connor, J. P. ve Scott, J. G. (2015). Integrating traditional bullying and cyber bullying: challenges of definition and measurement in adolescents—a review. *Educational Psychology Review*, 27, 135–152.
- Ttofi, M. ve Farrington, D. (2008). Reintegrative shaming theory, moral emotions and bullying. *Aggressive Behavior*, 34(4), 352-368.
- Underwood, M. K. (2003). *Social aggression among girls*. New York: The Guilford Press.
- Urano, Y., Takizawa, R., Ohka, M., Yamasaki, H. ve Shimoyama, H. (2020). Cyber bullying victimization and adolescent mental health: the differential moderating effects of intrapersonal and interpersonal emotional competence. *Journal of Adolescence*, 80, 182-191.
- Waasdorp, T. ve Bradshaw, C. (2015). The overlap between cyber bullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 56, 483–488.
- Williams, K. ve Kennedy, J.H. (2012). Bullying behaviors and attachment styles. *North American Journal of Psychology*, 14(2), 321-338.
- Yavuzer, H. (2007). *Gençleri anlamak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- You, S., Furlong, M. J., Felix, E., Sharkey, J. D., Tanigawa, D. ve Greif -Green, J. (2008). Relations among school connectedness, hope, life satisfaction, and bully victimization. *Psychology in the Schools*, 45(5), 446-460.

Adaptation of the Multidimensional Bullying Victimization Scale to Turkish: Validity and Reliability Study

Yakup İme Seval Erden Çınar Muhammet Şerif Keskinöğlü Hasan Kütük

To cite this article: İme, Y., Erden-Çınar, S., Keskinöğlü, M. Ş. ve Kütük, H. (2020). Adaptation of the multidimensional bullying victimization scale to Turkish: Validity and reliability. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7, 137-152. doi:10.30900/kafkasegt.732493

Research article

Received: 05.05.2020

Accepted: 14.07.2020

Introduction

In this study, it was aimed to adapt to Turkish language and culture the Multidimensional Bullying Victimization Scale, which is a comprehensive and up-to-date scale that includes relational, physical, cultural, and cyber victimization types of bullying, and which was developed by Harbin et al. (2018). Confirmatory factor analysis, language validity, criterion connection validity, internal consistency reliability, and test-retest reliability methods were used in the analysis of the data. Confirmatory factor analysis was conducted to test the validity of the structure in the adaptation of the Multidimensional Bullying Scale to the Turkish language. In the confirmatory factor analysis, based on the data obtained from the measurement tool developed in line with a predetermined theoretical structure, it was tested whether the structure in question is verified or not (Maruyama, 1998). In scale adaptation studies, confirmatory factor analysis (CFA), rather than explanatory factor analysis, is recommended to test whether the model in the original research is validated in the target culture (Seçer, 2015). Before starting the analysis, it was checked whether the missing data were included and whether it had a normal distribution. It was determined that there was no missing data and the data showed normal distribution. Confirmatory factor analysis was performed in version 6.1 of the M.Plus program. As part of the confirmatory factor analysis, chi-square goodness, TLI, RMSEA SRMR, and CFI values were calculated. Criterion validity and reliability studies of the scale were calculated in SPSS 21 program.

Method

A total of 723 students made up of 347 girls and 376 boys aged between 11 and 19, attending middle and high school in the first semester of 2019-2020 academic year in Esenyurt district of Istanbul have participated in this study. The original version of the scale was developed in the sample of secondary and high school students. Before having started the adaptation study, the people who developed the original scale were contacted and necessary permissions were taken. Then the scale, for its adaptation to the Turkish language, was first translated into Turkish by 6 experts working in the psychological counseling and guidance field who have a good command of English and Turkish. At this stage, substantial points such as the points where the translations of the experts differ, their suitability in terms of meaning, and to the society and culture in question were taken into consideration. The obtained Turkish form was translated back to English by 6 experts and the consistency between the two forms was investigated. It was confirmed that the new form was not different from the original form both semantically and grammatically. At this point, a Turkish language expert was consulted about the suitability of the scale to the Turkish language as well.

After the Turkish form of the scale was formed, in order to determine the language validity of the scale, 48 students continuing their secondary and high school education with good command of

English in Esenyurt district of Istanbul were given first the English and then the Turkish version of the form in 10 days intervals, and the correlation and significance level between the two versions were examined. According to the results, the Pearson Moments Product Correlation Coefficient between two scales was found to be .96 ($p < .01$). This correlation coefficient can be shown as evidence that two scales show a positive and high-meaning relationship. Additionally, a dependent group t-test was applied between the mean scores obtained for each item in the original English form of the scale and the mean scores obtained for each item in the Turkish version of the form. The results obtained showed that there was no significant difference between the mean scores. These findings also showed that the Turkish form of multidimensional bullying was on a quite sufficient level.

Findings

Validity results for the multidimensional bullying scale showed that the scale is a valid measurement tool. It was seen in the confirmatory factor analysis that the 3 sub-dimensions in the original form were confirmed. Correlation values obtained as a result of confirmatory factor analysis varied between .31 and .97. It can be stated that the representation power of the items with a value of .30 or more is sufficient (Büyüköztürk, 2018).

For all of the reliability studies of the scale, Cronbach Alpha's internal consistency reliability coefficient was found to be .84. When the internal consistency reliability coefficient was calculated for the sub-dimensions, it was found as .92 for direct victimization, .88 for indirect victimization, and .88 for assessed victimization. Özgüven (1994) states .70 and above as an acceptable value for the Cronbach Alpha's internal consistency coefficient. Moreover, the .86 correlation coefficient that was obtained from the test-retest reliability study of the Multidimensional Bullying Victimization Scale indicated consistent measurement results in a certain period.

The relationship between the "California Victimization Scale" and "Cyber Victimization Scale" was examined for criterion connection validity of the Multidimensional Bullying Victim Scale. There were significant positive relationships between total scores. This can be interpreted as the scale being valid and reliable in determining the victimization levels of middle and high school students in the scientific studies to be conducted in the Turkish version of the Multidimensional Bullying Victims Scale.

Discussion, Conclusion, and Recommendations

The biggest limitation of this research is that the students who participated in the research consist entirely of students studying at public schools. Students attending private schools are not included in the study. For this reason, in order to make the group more heterogeneous in future studies, it is suggested that the participation of students studying at private and public schools will be beneficial in terms of revealing bullying victimizations among students from different socioeconomic levels.

As a result of the study, the Multidimensional Scale of Bullying Victimization shows good psychometric adaptation value in middle and high school students in Turkey and it has connection validity and a high internal consistency coefficient. Therefore, the Multi-Dimensional Bullying Victimization Scale can be used in research and practice studies to be carried out with secondary and high school students in our country in the future.